

RELIGIEUZE MESSEN MOETEN WORDEN GESLEPEN

Door: Victor A.C. Remouchamps, Luitenant-kolonel der artillerie b.d.

Politiek en militair analist

Inleiding

In een groot aantal artikelen is herhaaldelijk gewezen op de instrumenten waarmee Putin zijn manier van hybride oorlogvoering wil realiseren. Die gereedschapskist is aardig gevuld. Het ene instrument is effectiever, het andere is doelmatiger. Er zijn ook instrumenten bij, die ogenschijnlijk alleen maar in die gereedschapskist zitten om die "lekker" vol te maken en de Russisch Orthodoxe Kerk lijkt in die laatste categorie thuis te horen. De vraag is of dit ook zo is en dat is nog steeds niet eenduidig beantwoord.

De moeilijke route van de Russisch Orthodoxe Kerk

De Russisch Orthodoxe Kerk, ook wel het "*Patriarchaat van Moskou*" genoemd, is na de Rooms Katholieke Kerk, de grootste kerkgemeenschap binnen het christelijke geloof. Het Patriarchaat heeft geen gemakkelijke route moeten volgen om zijn huidige plaats in Oost-Europese samenlevingen te kunnen innemen. Van het begin onderdrukt tijdens de communistische periode, was Stalin de eerste die uit praktische overwegingen het Patriarchaat in 1943 nieuw leven in blies. Er kwam conform richtlijnen van de Communistische Partij – zeg maar KGB (geheime dienst) - een nieuwe structuur, waardoor de religie voor staatsbeïnvloeding kon worden benut. Na de val van de Berlijnse Muur en de implosie van het Warschau Pakt en Sovjet Unie heeft de kerk een "reset" ondergaan, die helaas beperkt is gebleven tot andere namen in de bestaande hiërarchie. De relatie tussen Kerk en Staat bleef zoals die sinds 1943 was ontstaan: de Staat bepaalt, de Kerk volgt en ondersteunt.

De Kerk als financiële melkkoe en instrument om gelovigen te hersenspoelen

Vladimir Gundiayev, thans Kyrill, als KGB agent in de jaren zeventig

Was de Russisch Orthodoxe Kerk in de Sovjet-periode al een slaafse volgeling van de centrale overheid, met een grensoverschrijdende karakter, in de jaren na de omkeer heeft het Patriarchaat (hopelijk met lede ogen) moeten toestaan dat de Russische 'Gestapo' - FSB (opvolger van de KGB) – in toenemende mate de kerkelijke hiërarchie infiltreerde. Optisch tegen de stroom in roeiend, is de populariteit van de Kerk explosief gegroeid en heeft in de achterliggende jaren een enorm vermogen opgebouwd. Dat vermogen is samengesteld uit kerkbijdragen van gelovigen en subsidies om de "*Nationale identiteit van alle Russen te bevorderen*". **Vladimir Gundiayev aka Kyrill**, de huidige patriarch van de Russisch Orthodoxe Kerk, werkte onder de codenaam "*Michailov*" net als zijn voorganger Alexy II¹ voor

---

¹ Schuilnaam "*Drozdov*".

de KGB en vulde vier decennia zijn dagen met het entameren en stimuleren van de “bevrijdingstheologie”² of “Gekerstend Marxisme”. Kyrill, berucht om zijn participatie in maffiapraktijken en extravagante levensstijl³, is een van Putin’ s vertrouwelingen en het ideale breekijzer om m.b.v. de religieuze beginselen van het Patriarchaat onrust en tweedracht te zaaien in diverse Oost Europese kerkelijke gemeenten.

De afbrokkelende invloed van het Patriarchaat van Moskou

Omdat ook de kerk in de Oekraïne na het uiteenvallen van de Sovjet Unie zijn eigen identiteit wilde ontwikkelen en bewaren, zijn in 1989 de religieuze wegen van de Oekraïense en Russisch Orthodoxe Kerk gescheiden. De Kerk van de Oekraïne kreeg de titel “Patriarchaat van Kiev en heel Oekraïne”.⁴ Door de afscheiding dreigde het Russische Patriarchaat (Putin en Kremlin) geld en invloed te verliezen. Geen verrassing dat het besluit geen geestdriftig applaus genereerde in de kerken van Moskou en dus ook niet erkend werd. De negatieve consequenties bleven in de jaren tot 2013 beperkt. Russisch-georiënteerde regeringsleiders zoals Viktor Yanukovitsch, waren nog steeds bereid om het Patriarchaat van Moskou als overkoepelende kerkelijke organisatie te erkennen. Na de revolte op de barricaden van het Maidanplein en het aantreden van de regering Poroshenko hebben de Oekraïense kerkelijke leiders de banden met het Patriarchaat van Moskou bevroren. Er zijn bramen en haarscheuren ontstaan in Putin’ s religieuze breekijzer.

Op dit moment telt de Orthodoxe Katholieke Kerk in Oost-Europa ruim 32.000 parochies, waarbij ongeveer 15.000 parochies van de Roemeens Orthodoxe Kerk niet zijn meegerekend. Ruim 17.000 hebben zich aangesloten bij de Oekraïense Orthodoxe Kerk, en het Patriarchaat van Moskou is bijna 15.000 parochies sterk. Ondanks manipulaties en machinaties van het Kremlin en het Patriarchaat van Moskou, zijn de afgelopen twee jaar meer dan 70 parochies overgegaan naar de *Kerk van Kiev*. In 2014 vond de grootste aanwas na de annexatie van de Krim plaats. Behalve door verschuivingen van parochies, is het spanningsveld tussen beide Patriarchaten ook herkenbaar in de manier waarop beide kerken benoemd worden. Geen “Russisch Orthodox Patriarchaat”, maar “Kerk van Moskou” of “die Kerk die niet van ons is”; het *Patriarchaat van Kiev* wordt daarentegen gewoon de “Oekraïense Orthodoxe Kerk” genoemd. Als de verschuiving van parochies van Moskou naar Kiev zich in hetzelfde tempo doorzet als in de afgelopen twee jaar (en die tendens is onweerlegbaar⁵), dan boet het Patriarchaat van Moskou enorm aan invloed en financiën in.

---

² In het Westen wordt algemeen gedacht dat het een initiatief van Latijns Amerikaanse priesters is geweest, maar het was een project van de KGB. De bevrijdingstheologie maakte destijds deel uit van een breed en intensief desinformatieproject dat in 1960 door het toenmalige KGB-hoofd Sjepelin als beleid werd uitgevoerd.

³ Kyrill’ s privé vermogen is, dank zij gulle gaven van “de Rus in de straat” en uitbundige Staats-subsidies, opgelopen tot ongeveer \$2 miljard.

⁴ De Rooms Katholieke Kerk, Grieks Orthodoxe Kerk, de Oekraïense Autocefale Orthodoxe Kerk (een zelfstandige variant van de Orthodoxe Kerk van het Patriarchaat van Kiev) en de Armeens Orthodoxe Kerk zijn andere kerkgenootschappen in de Oekraïne.

⁵ Het aandeel gelovigen dat zich verbonden voelt met het Patriarchaat van Moskou, was in 2011 nog 26%. Begin 2015 was dit percentage nog maar 20%.

Het Moskou Patriarchaat probeert op een slinkse manier te voorkomen dat kleinere kerkgemeenschappen of parochies zich gaan afkeren van Moskou. Een methode is de komst van “monniken van een of ander onduidelijk seminarie”, die naar eigen zeggen een belangrijk deel van de betreffende parochie vertegenwoordigen. Zij eisen dat een conferentie wordt gehouden om te bewijzen dat het grootste deel van de parochie het met de wens/voorkeur van de lokale priester niet eens is. De zaak wordt op de spits gedreven en voorgelegd aan een lokale rechter. De meesten zijn echter nog afkomstig uit de Sovjet juridische overheidsdienst, volledig gecorrumpeerd en sterk Moskou-georiënteerd. Zo’n rechter beslist in vele gevallen in het voordeel van de tegenstanders van de afsplitsing en de betreffende priester wordt overgeplaatst. “Lokale journalisten” stoken het vuurtje op door te benadrukken dat het tegenspartelende deel van de parochie is opgehitst door “revanchistische parochieleden” en de rechter hen in het ongelijk heeft gesteld. Een overgang is van tafel geschoven, de parochie blijft bij Moskou.

Afkeren van het Patriarchaat van Moskou betekent dat de stem van Putin niet meer zal doorklinken in de meeste niet Moskou georiënteerde parochies zoals Oekraïense parochies, en parochieleden niet meer gehersenspoeld kunnen worden. Er dreigt in dat opzicht een regelrechte PR ramp voor Putin c.s. Want niet kan worden uitgesloten dat meer bij Moskou aangesloten parochies zich van het Russische Patriarchaat gaan afkeren dan wel hun heil zoeken bij het Oekraïens of Roemeens Patriarchaat of, zoals de Wit-Russische dictator Lukashenko al een paar keer heeft laten doorschemeren,

een eigen Patriarchaat gaan stichten.

Als dat gaat gebeuren, is de rol van Moskou als leider van het Orthodox Christelijk Geloof uitgespeeld. Moskou zal dit beschouwen als een nieuw bewijs dat de internationale samenleving Rusland op steeds meer gebieden wil isoleren en vanzelfsprekend wordt de “schuld” bij het (westers georiënteerde) buitenland gelegd.

Het snijvlak van het religieuze instrument is bot

Svetlana Aleksievich, in 2015 de Wit-Russische Nobelprijswinnaar voor Literatuur, verklaarde in een interview *“Russians are turning to the church now not as they did after Chernobyl or the fall of communism but as a result of propaganda that mixes politics and religion and replaces faith with propaganda.....“the authorities want to establish an Orthodox caliphate,” a state in which Vladimir Putin “considers himself the tsar and at one and the same time a religious and political figure...”*

De bramen op het snijvlak maken het religieuze instrument tijdelijk onbruikbaar. De vraag is hoe de religieuze *inner circle* van Putin gaat reageren en op welke manier en waarmee Putin hun streven zal willen en kunnen steunen. Door deze ongewenste ontwikkelingen wordt het tempo van de ambities van Putin en zijn religieuze rechter- of linkerhand Kyrill geremd. De een wil een wereldleider zijn en gebruikt het religieuze

geweten van parochieleden binnen en buiten Rusland als pressiemiddel om zijn invloed te vergroten. De ander wil de geestelijke leider van de Orthodoxe Kerk zijn en een Orthodox Kalifaat stichten. Beide potentaten erkennen geen onafhankelijke Oekraïense staat en kunnen geen zelfstandige Oekraïense Orthodoxe Kerk “in leven laten”.

Het instrument moet weer kunnen snijden

Om de vraag in de inleiding te beantwoorden. Het religieuze instrument is geen *at random* werktuig dat de gereedschapskist voor hybride oorlogvoering zo leuk opfleurt. De bramen die het instrument nu vertoont, remmen de uitbreiding en intensivering van de Russische invloed in de landen die deel hebben uitgemaakt van de voormalige Sovjet Unie.

Dit is ongewenst.

Putin c.s. moeten snel een goede scharenslijp vinden om het machtsinstrument weer bruikbaar voor zijn doelen te maken